

היחסים בין יחזקאל הנביא לבין סביבתו

מאת

מרדכי זר-כבוד

יחזקאל פעל "בתוך הגולה"¹, היינו: בין בני הגולה אשר הוגלו עם יויכין, מלך יהודה, בשנת 597 לפנה"ס. וכן הוא אומר: ואני בתוך הגולה² על נהר כבר³; ואבוא אל הגולה תל אביב, היושבים על נהר כבר; ורוח נשאתני ותביאני כשדימה אל הגולה... ואדבר אל הגולה...

מה היה היררכיה החברתי של גולה זו? ירמיה הנביא ממשיל גולת יויכין לתאנים הטובות, הגולים האלה היו העילית של יהודה – "שרי יהודה ואת החרש והמסגר", (כ"ד, א) הקצינים, ואומני הנשק. אולם "אחרי צאת יכניה וכ" באה גלות נוספת אל בבל והיררכיה המשולש מפורט שם בפרק כ"ט:

א) זקני הגולה – אלה הם השרים, המנהיגות הפוליטית, ראשי הגולה; הכהנים והנביאים, – מורי העם, המנהיגות הרוחנית; כל העם – המון בית ישראל. הרי שלושה רבדים באותה הגולה שאליה מדבר יחזקאל⁴. הוא מדבר אל הזקנים⁵ הוא פונה "אל נביאי ישראל"⁶ והוא מדבר אל העם, אליו הוא שלוח⁷.

תפקידו של יחזקאל הוא של צופה ומוכיח⁸. כצופה הוא עומד על המצפה ורואה מרחוק את המתרחש מעבר למקומו וגם מעבר לזמנו – את העתיד; וכמוכיח הוא מזכיר את העבר ומוהיר את הנוכחים בהווה. עד שלא חרבה ירושלים הוא צופה את חורבנה – ולאחר שחרבה הוא צופה את בנינה. אפשר לומר שהשאלה "על מה אבדה הארץ"⁹, הגם שלא הוא ניסח אותה – היא המטרידה ומסעירה אותו, והיא המרכז המשותף לצפייתו ולתוכחתו. משום כך חופסת סקירתו את העבר מקום כה רחב

1. המלה "גולה" משמשת כשם מופשט למצב של גלות וגם כשם קיבוצי לגולים, אך לא מציינת את מקום הגולים. השווה: "הגולה אשר הגלה" ירמיהו ב"ט, א; אסתר ב', ו; עזרא ב', א; נחמיה ז', ו וכן ירמיהו כ"ח, ו; כ"ט, ד, כ, לא; עזרא א', יא הוא קיצור מן, בני הגולה; משבי הגולה (שם ב', א) – מהשבי בני הגולה (שם, ח', לה) ועוד. בהוראת המופשט נמצאת בספר יחזקאל רק שלש פעמים: יד', ד, יא; כח', ג, ובשאר המקומות כשם קיבוצי לגולים.

2. יחז' א', א; ג', טו; י"א, כד-כה.

3. הוא נארו ככירו בשמו הבבלי – הנהר הגדול, אחת התעלות בבקעת ניפור (כיום: נופאר) שחיברה את הפרת עם החידקל, בקעה זו הייתה מיושבת ע"י הגולים שהתאחו שם בכפרים ועסקו בעיקר במקצועות החקלאות והייג. ר' מאמרי: מצבם הכלכלי של הגולים בבבל, ספר היובל לר"ח אלבק, ירושלים תשכ"ג, ע"ע 238–252.

4. חלוקה זאת נזכרת גם בפרק ז', כו; כ"ב, כח-כט.

5. י"ג, ב.

6. ח', א; י"ד, א; כ', א.

7. ג', יז; יז, א-ז.

8. ה', יא; כ"ד, יח.

9. ירמיהו ט', יא.

[2]

מרדכי זר־כבוד

בנבואותיו, שהרי היא המפתח להורות את "דרך אדוניי"⁹; להצדיק את השואה אשר ניתכה על העם ולהוכיח "כי לא חנם עשיתי את כל אשר עשיתי"¹⁰ והתוכחות הן "באף ובחיימה"¹¹. קיתונית של זעם שופך יחזקאל על ראש שומעיו בתיאוריו את חטאי העם ותועבות ירושלים. בחמת רוחו אין הוא חס כלל על רגשות הגולים ואינו חש בעלבונות הצורבים הנורקים מפיו על כל היקר להם, ולא אכפת לו "אם ישמעו ואם יחדלו"¹² – העיקר הוא: "וידעו כי נביא היה בתוכם"¹³ והוא התנאי להצלת נפשו.¹⁴

יחזקאל אנוס על פי הדיבור לדבר אל צבור אשר מתחילה ידוע לו שהוא מרדן וסרבן: "בן אדם שולח אני אותך אל בני ישראל, אל גוים¹⁵ המורדים אשר מרדו בי, המה ואבותם פשעו בי – עד עצם היום הזה והבנים – קשי פנים וחזקי לב... כי בית מרי המה, כי סרבים וסלונים אותך ואל עקרבים אתה יושב"¹⁶ "בן אדם; בתוך בית המרי אתה יושב, אשר עינים להם לראות – ולא ראו; אזנים להם לשמוע – ולא שמעו, כי בית מרי הם"^{16א}. הבטוי "בית מרי" "המרי" הוא כנוי-עגיו מיוחד ליחזקאל המשמש לו כתמורה אל "בית ישראל"¹⁷, בזה רצה להדגיש, כי סירוב העם לשמוע בקול הנביא אינו מחמת אי יכולת טבעית – כפי שמשמע מן התיאור הדומה לו בנבואת ישעיהו, ט-י, אלא מתוך זדון ומרדנות. מהיבט זה גרוע בית ישראל אף מעמים אחרים, כנאמר: "אם לא אליהם שלחתיך – המה ישמעו אליך; ובית ישראל לא יאבו לשמוע אליך... כי בית מרי המה"¹⁸ ולהלן הוא אומר: "יען המנכם מן הגוים אשר סביבותיכם; בחוקתי לא הלכתם ואת משפטי לא עשיתם"¹⁹. סקירתו על תולדות ישראל בפרק כ' היא הדגמה של שלשלת מרי, המתחילה עוד במצרים ונמשכת עד ימיו, והיא תפסק או על ידי השמדת "המורדים והפושעים" במדבר העמים²⁰ או על ידי מתן "לב חדש ורוח חדש" בחסד אלוהים באחרית הימים"²¹ – דרך אחרת אין, כי המרי הוא המונע מן כלל העם דרך התשובה²². משום כך אין יחזקאל רואה את הגאולה בזכות אלא כמעשה ה' כדי למנוע את חילול שמו בגוים; "לא למענכם אני עושה, בית ישראל, כי אם לשם קדשי אשר חללתם בגוים"²³.

מופתיו, נאומיו ומשליו של יחזקאל למן השנה החמישית ועד השנה שתיים עשרה לגלות יויכין (586-597) רוויים צער צובט ויאוש מדכדך, הם שופעים זעם וכוח לסובבים אותו; לכן אין זה מן הנמנע שהתואר בן "בווי" שאין לו אח במקרא, הוא כנוי עממי שדבק בו בגלל יחסו זה²⁴.

9. יחזקאל י"ח, כה; כט; ל"ג, יז, כ.

10. ה', טו.

11. ה', ז.

12. ג', ה; יט; ל"ג, ט.

13. ב', ה.

14. לבטוי "גוים" מתלווה כאן משמעות מיוחדת שנעשתה רווחת בדורות מאוחרים – יהודים העושים כמעשי הגוים, ע"י רד"ק ומלבי"ם.

15. א, י"ב, ב.

16. ב', ג-ד.

17. ב', ה, ו; ח; ג', ט, כו; כז; י"ב, ב, ג, ט, כה; י"ז, יב; כ"ד, ג.

18. ג', ו-ט. ייתכן שיחזקאל הכיר את הספור על תשובת אנשי בנינו.

19. ה', ז.

20. י"א, יט; ל"ו, כו.

21. הקריאה לתשובה של יחזקאל מופנית רק ליחידים להצלת נפשם. ע"י ג', יז-כא; ל"ג, א-ב.

22. ל"ו, כב, לב. 24. ומעין זה בילקוט שמעוני, של"ה; בן בווי הכהן – שהיו מבניו אותו.

עתה נתבונן איך התייחסו בני הגולה אל יחזקאל. נתחיל בוקנים, ראשי הגולה. בשנה השנייה להתנבאותו, היא השנה הששית לגלות יויכין, באו אליו – "אני יושב בביתי וזקני יהודה יושבים לפני" ²⁵, רוחו מובאת או לירושלים. הוא חוזה את תועבותיה וצופה אימי חורבנה. בסופה של נבואה זו נודע לו שאכן על הנשאים בירושלים גזור כליין גמור והנחמה המעטה היא, כי "שארית ישראל יהיו דוקה אלה הרחוקים המופצים בגוים. אמנם הם הורחקו מאדמת ישראל, אבל לא "רחקו מעל ה'" – כפי שסברו הנשאים ביהודה; אדרבה: השכינה שעזבה את המקדש בירושלים – נגלתה אליו בנהר כבר ²⁶ והבטיחה: "ואהי להם למקדש מעט בארצות אשר באו שם" ²⁷. כל זאת הודיע לזקני יהודה – "ואדבר אל הגולה את כל דברי ה' אשר הראני" ²⁸. באותו פרק זמן ²⁹ באו אליו "מזקני ישראל" ³⁰, כלומר: חלק מוקני הגולה אשר בתוכה ישב ³¹; בניגוד לפעם הקודמת ³² שנאמר: "וזקני יהודה יושבים לפני", משמע שכולם באו לדרוש בנביא. תחילה הוא מסרב להדרש להם ומוכיח אותם קשות על קישוטי ³³ עכו"ם שעל לבם. מהמשך הנבואה נראה שבאו לשאול על גורל הנשאים בירושלים וסיכוייהם להנצל מן הפורענות שעליה נבא, בפרק ט'.

בנבואה מן השנה השביעית ³⁴ הוא מוסר: "באו אנשים מזקני ישראל". כאן לשון מיעוט אחר מיעוט, כלומר: כמה אנשים מתוך זקני ישראל שבאו לדרוש את ה'". שוב הוא מסרב, אבל במקום להדרש להם הוא "שופט" אותם ומודיעם "את תועבות אבותם". הוא מוכיחם על מרים בה' מן מצרים ועד הגה במלים בוטות, ולא נתקרה דעתו עד שהרעים עליהם: "איש גילוליו לכו עבודו" ³⁵. כדרכו, אין יחזקאל מוסר לנו את תכן שאלתם, אבל כבר ר"מ איש שלום הכיר שביקשו ממנו היתר הבמות ³⁶ כדי להעלות קרבנות לה'. עבודת הקרבנות היתה הדרך המקובלת והמקודשת מימי קדם המחברת בין אדם לקונוהו, בישראל ובעמים; בלי זבחים ונסכים לה' – לחמם טמא, בלא קרבן-אין מועד וחג ³⁷. מוסד בית הכנסת טרם נוצר אז ותפילות במקום קרבנות עדיין לא נתקנו ³⁸; על כל פנים אין יחזקאל מציע להם תחליף זה. הברירה האחת שהוא מתריס בפניהם היא:

26. י', כ.

25. ח', א.

28. שם, כה.

27. י"א, טז.

29. "במחזור הנבואות על ישראל כשהן לעצמן הסדר הכרונולוגי הוא מדויק" (קיפמן ת"א, כ"ג, ע' 488) – תרי נבואה זו קבועה בין התאריך של השנה הששית (ח', א) ובין זה של השנה השביעית (כ', א').

30. י"ד, א.

31. שיהודה וישראל זהים אצל יחזקאל – יוצא מן המראה שחזה בירושלים בפרק ח'. שם הוא מכנה את זקני ירושלים "זקני בית ישראל" (ח', יא–יב), ולהלן בפס' יז הוא קורא להם, "בית יהודה". וכן הוא קורא לשארית ירושלים "שארית ישראל" (ט', ח; י"א, יג). בית ישראל שבתוכו הוא יושב ואליו הוא פונה – הם גולי יהודה, ע' קיפמן, שם ע' 477.

32. ח', א.

33. ר' מאמרי, בית מקרא מ"ד, ע' 8–9.

34. שם, לט.

34. כ', א.

36. ר' מאמרו של מ' גרינברג, ע"ז לדודי, ירושלים תשכ"ד, ע' 440.

37. הושע, ט', ג–ד.

38. "אנשי כנסת הגדולה תיבנו להם לישראל ברכות ותפילות", ברכות ל"ג, ע"א. וע' J. Elbogen, Der jued. Gottesdienst, Leipzig 1913 S. 240. בית כנסת מיוחד לתפילה לא נזכר. דניאל מתפלל ביחידות בעלייתו (י', יא) הכתוב: "לך כנסת את כל היהודים... וצומו עלי" (אסתר ד', טז) מדבר בעצרת עם מיוחדת, כמו שמצאנו במל"א כ"א, י; ירמיהו ל"ה, ט.

"איש גילוליו לכו עבדו... ואת שם קדשי לא תחללו עוד במתנותיכם"³⁹. לעגו לבמה הוא מביע במדרש לשון שנון: "מה הב-מה אשר אתם הבאים שם"⁴⁰. לדעת יחזקאל אסורות הבמות אחר שנבנה בית הבחירה בירושלים והוא רואה בהן עבודת גילולים וחילול השם, אולם זקני ישראל ודאי שהתקשו להבין גישתו זאת. הרי הוא הודיע להם שהשכינה עובה את המקדש בירושלים וגלתה עמהם לבבל, באמרו: "ואהי להם למקדש מעט בארצות אשר באו שם"⁴¹. אם כן מן הדין הוא שיקימו גם בבבל מרכז לעבודת ה' בזבח ומנחה עם מתנות כהונה; וכנראה שזה היה עיקר שאלתם. כי מתוך דברי יחזקאל "איש גילוליו (במותיו) לכו עבדו... לא תחללו עוד במתנותיכם" – משמע שכבר נהגו כן במקומות שונים. ועוד ייתכן שאת הזקנים הטרידה הבעייה, איך ליצור מקום טהור על אדמה טמאה; שאלה שהדיה נשמעים גם מפי חז"ל בכמה מקומות – "אף על פי שנדבר עמהם (עם הנביאים) בחוצה לארץ... לא נדבר עמהם אלא במקום טהור של מים, שנאמר: ואני הייתי על אובל אולי (דניאל ח', ב), ואומר: ואני הייתי על יד הנהר הגדול הוא חזקל (שם, י"ד), ואומר: היה היה דבר ה' אל יחזקאל בן בוזי הכהן על נהר כבר (יחזקאל א', ג)"⁴². גם מתוך מסורת על בתי הכנסת הראשונים על אדמת בבל מנצנצת נקודה זאת: "תניא ר' שמעון בן יוחי אומר: בוא וראה, כמה חביבין ישראל לפני הקדוש ברוך הוא, שבכל מקום שגלו – שכינה עמהן, גלו למצרים – שכינה עמהן... גלו לבבל – שכינה עמהן. ושאלו: בבבל היכא? אמר אבוי: בבי כנישתא דהוצל ובבי כנישתא דשף ויתיב בנהרדעא"⁴³. הגאונים שבבבל ביארו זאת וכתבו: "בגלות יכניה וסיעתו, כד אתו לנהרדעא, בנו כנישתא ויסדוה באבנים ועפר דאיתיאור בהדיהו מבית המקדש... וקרייהו "שף יתיב", כלומר: שנסע (מ)מקדש וישב שם וכ"⁴⁴. זה מזכיר מעשהו של נעמן הארמי⁴⁵ שהעביר אדמת ארץ ישראל כדי שיוכל להקריב עליה לשם ה' בארצו; ואפשר שראשיתו של אותו בית הכנסת היה מקדש מעט לשם ה'.

עתה צריכים אנו לשאול, אם השפיעה תוכחתו על הזקנים למנוע הקמת במה מרכזית בתוך הגולה. תשובה מפורשת לא מצאנו אצל יחזקאל – כשם שאין למצוא בספר דברים ברורים על המציאות הפוליטית, והכלכלית של הגולה, בה ישבו עדיין ייכין וגדוליו, בה חיו רבים שעסקו בבנין ובקנין במצב שבין עבודת וחרות⁴⁶ – אבל מכלל דבריו במקום אחר, ניתן להסיק שלא שעו לדברי הנביא ואכן הקימו מרכז כזה בבבל. כי בתוכנית יחזקאל לחידוש העבודה במקדש שייבנה בירושלים, בפרק מ"ד, הוא מגביל שירותם של הלויים בעתיד ואומר:

39. כ', לט.

40. כ', כט. בניקודו שלפנינו אין המשפט מובן. G. Fohrer, Ezechiel (1955) פוסק ואומר: הטכסט הוא משובש – וזה לשיטתם הידועה. ארליך (מקרא כפשוטו) כותב: ברור שלשון נופל על לשון יש כאן – ואני לא ידעתי לפרשו. רש"י מסתפק במלים: לשון גנאי. בת"י יש רמז לקריאה בניקוד אחר, והמלה "הבאים" מתורגמת כניקודה: דאתון אָתָן – וגם כמדרשה: לאשתטאה; כלומר: הבאים – עושים דברי הבאי. ונ"ל שגם כך דרש המלה "הבמה" – הב מה, תן משאו; לעג למתנות כהונה שניתנו שם. הש' מדרש נוטריקון של המלה "מהמון", ז', יא.

41. מכילתא דר' ישמעאל, מהדורת האראוויטץ – רבין, ירושלים תש"ץ, ע' 3.

42. מגילה כ"ט, ע"א.

43. ר' ערוך השלם מהדורת קאהוט, תשט"ו, ערך שף, עמ' קכ"ה, פירושו זה מתומצת ברש"י במקום הנ"ל.

44. ר' מל"ב, ה', טו – יז.

45. ר' מאמרי: מעמדם המשפטי של הגולים בבבל, בית מקרא, מ' 13 – 17.

"כי אם הלויים אשר רחקו מעלי, בתעות ישראל אשר תעו מעלי אחר גילוליהם (כלומר: בכמות) – וגשאו עונם, והיו כמקדשי משרתים... יען אשר ישרתו (בהווה מדבר!) אותם לפני גילוליהם וגו'" ⁴⁶ מכאן מסתבר, מדוע היה חלקם של הלויים בשיבת ציון כה זעום גם בימי זרובבל ⁴⁷ וגם בעליית עזרא. שרק אחר השתדלות הצליח להביא מכספיה המקום שלושים ושמונה לויים ⁴⁸. ניתן לשער שבכספיה היה המקום ⁴⁹ המקודש לזבח ומנחה ובו שכנו לויים וכהנים ששרתו בו. ולא לויים בלבד אלא גם כהנים, פסל יחזקאל מאותו טעם; רק הכהנים "בני צדוק אשר שמרו את משמרת מקדשי בתעות בני ישראל מעלי-המה יקרבו אלי לשרתני וגו'" ⁵⁰. דעתו של יחזקאל ששלל קיום במה לשם ה' בגולה לא נתקבלה איפוא על ראשי הגולה וגם לא על חלק גדול מהכהונה והלויה. גדולה מזה – אפילו עזרא שהיה מגדולי הכהונה מורע צדוק ⁵¹ לא נמנע מלקחת לויים מכספיה המקום ולהעלותם עמו. כשהוקם הבית השני לא נהגו לפי ההלכה שהורה יחזקאל כשם שלא נבנה לפי תבניתו ⁵². בסיכומו של דבר: היחס שבין זקני ישראל ובין הנביא הלך והתרופף; בראשונה כולם באו אליו, פעם שניה ושלישית – רק חלק מהם, ואחר כן חדלו.

אין צריך לומר שמתנגדיו הטבעיים היו הנביאים השונים שקמו בבבל, וכנראה שהשפעתם על הגולה היתה רבה, שהרי שני נביאי הדור, ירמיה ביהודה ויחזקאל בבבל, גלחמים בהם. במכתבו לגולה מזהיר ירמיה את הגולים: "אל ישאו לכם נביאיכם אשר בקרבכם... כי בשקר הם נבאים" ⁵³ "... יען אשר עשו נבלה בישראל... וידברו דבר בשמי לשקר" ⁵⁴. ויחזקאל קורא להם "הנביאים הנבלים", "נביאי מלבם" ⁵⁵. ביניהם היו מפורסמים ושמעם עד ירושלים הגיע ⁵⁶. הגדול שבהם היה כנראה שמעיה הנחלמי שהפיץ כתבי פלסטר נגד ירמיהו בירושלים, וגם מחה בפניו הכהן הגדול על שאינו אוסר את ירמיה בגלל עמדתו החיובית לגלות ובגלל עצותיו ששלח לגולים ⁵⁶. אם לירמיה הרחוק התנגד בהריפות כואת – כל שכן שלא חס על יחזקאל, איש ריבם הקרוב. מה נבאו נביאים אלה – לא נדע, מפני שנבואתם לא הגיעה לידנו. אולם מתוך דברי ירמיה למדים אנו שהתנגדו לרעיון "ארוכה היא" ⁵⁷ גלות בבל; לעומת זה הבטיחו אותם נביאים שהנאולה קרובה ⁵⁸. מיחזקאל נלמד שחלקו על נבואות חורבן ירושלים – "יען וביען הטעו את עמי לאמר שלום ואין שלום", הנבאים אל ירושלים והחוזים לה חזון שלום – "ואין שלום" ⁵⁹. שמעיה הנחלמי וסיעתו חזרו על אותה הסיסמה שהשמיעו נביאי השקר בירושלים ⁶⁰. ומסתבר שהיו שותפים להבטחה שהשמיעו שם, כי "בעוד שנתים ימים (היינו: בשנת 591 לפנה"ס) אני משיב אל המקום הזה את כל כלי בית ה'... ואת יכניה בן יהויקים מלך יהודה ואת כל גלות יהודה הבאים בבלה" ⁶¹. אולם המון הגולים – "צמך", שלבו היה באדמתו ובעיר קדשו, נטה להאמין דוקא לאותו חבל

46. יחזקאל מ"ד, י-יד. 47. בסך הכל שבעים וארבעה (עזרא ב', מ; נחמיה ז', מג).

48. עזרא ח', יז-יט.

49. המקום – בהוראה של מקום מקודש – השהו בראשית כ"ח, יא, יט; שמות כ', כד ע' (L. Koehler).

50. יחזקאל מ"ד, טו-טז.

(Lexicon in VT.)

51. ר' קויפמן ת"א כ"ג, ע"ע 484-486.

52. עזרא ז', א-ב.

53. שם, שם כג.

54. ירמיהו כ"ט, ח-ט.

55. ירמיהו כ"ט, כא-כח.

56. מדרש נוטריקון, יחזקאל י"ג, ב-ג.

57. שם, שם לא.

58. שם, שם כח.

59. ה"ש ירמיהו ו', יד; ח', א.

60. יחזקאל י"ג, יז.

[6]

מרדכי זר-כבוד

נביאים שחזק את אמונתו בגאולה קרובה. בעוד יחזקאל עומד ומתנבא על חורבן אדמת ישראל – מגיב העם ואומר: "יארכו הימים ואבד כל חזון"⁶², כלומר: במשך הזמן תתבטל חזות קשה זאת. בטחון זה מנין להם? על כך עונה רד"ק: "שהיו מתחזקים בדברי נביאי השקר, האומרים להם: שלא יהיה לכם". קצתם לא התייחסו בבטול גמור לדברי יחזקאל, אבל לא ראו בהם עניין לדורם ואמרו: "החזון אשר הוא חזוה – לימים רבים ולעתים רחוקות הוא נבא"⁶³, ואם כן אין לחשוש לאימויו ולתוכחותיו. היו גם כאלה שהתייחסו אל נבואותיו הקודרות של יחזקאל בכבד ראש שגרמו להם דכאון ויאוש, אך גם הללו לא יכלו להסכים עמו וטענו נגדו "לא יתכן דרך אדוני"⁶⁴, שפירושה הוא, שאין לספור ולחשב את דרך הנהגת ה' בעולם. כלומר: גם תורתו של יחזקאל לצידוק הדין וגם תורת הגמול שלו – אינן מתקבלות על דעתם. אכן יש מעין סתירה בדבריו, כי מצד אחד הורה שגורת הגלות היא קדומה, הרובצת על העם עוד מימי אבותיהם ואמר: "גם אני נשאתי את ידי להם במדבר להפיץ אותם בגוים ולזרות אותם בארצות"⁶⁴, לפי זה יש בקיום הגזירה ממידת "פוקד עון אבות על בנים"⁶⁵. זה מתאים גם למציאות החורבן שעליה אמר: "והכרתי ממך צדיק ורשע"⁶⁶ וזו היתה גם הרגשת הגולים שאמרו: "כי פשעינו וחטאתינו עלינו ובם אנחנו נמקים"⁶⁷ או: "יבשו עצמותינו ואבדה תקותנו – גורנו לנו"⁶⁸ – ומאידך חזר יחזקאל, והצהיר על גמול אישי: "הנפש החוטאת היא תמות". על כך השיבו שומעי לקחו במשל הידוע לנו גם מירמיה: "אבות יאכלו בסר – ושיני הבנים תקדינה!"⁶⁹ וחזרו וענו: "לא יתכן דרך אדוני"⁹.

היתה גם קבוצה אחרת, אשר לא ראתה בו לא צופה ומוכיח ולא מורה דרך ה', כי אם פייטן, ומשורר משעשע, ועל אנשים אלה מתמרמר יחזקאל: "המה אומרים לי: "הלא ממשל משלים הוא?"⁷⁰ ומן השמים מסכימים עמו: "ואתה בן אדם! בני עמך הנדברים בך אצל הקירות ופתחי הבתים, ודבר חד את אחד, איש אל אחיו לאמר: בואו נא ושמעו מה הדבר היוצא מאת ה' (באירוניה) ויבואו אליך כמבוא עם, וישבו לפניך עמי, ושמעו את דבריך – ואותם לא יעשו; כי עגבים בפייהם הם עושים"⁷¹, אחרי כצעם לבם הולך, והנך להם כשיר עגבים: יפה קול ומיטיב נגן – ושמעו את דבריך; ושומעים אינם אותם"⁷².

דברים אלה נאמרו עם סיום תקופת נבואתו הראשונה, בשנת שתים עשרה לגלות יויכין, היינו, אחרי פעולתו של יחזקאל במשך שבע שנים, ועדיין לא הוכר מרבים ואולי מרובם – כנביא הדור. גם הנחמה: "ובבואה, הנה באה, וידעו כי נביא היה בתוכם"⁷³, היא רק עדות לחוסר האמינות בצבור הגולים שהיתה מנת חלקו של אותו נביא אומן, גדול החזון ועז הלשון – ואולי מעופו היה לו לכשלקן.

61. ירמיהו כ"ח, ג-ד. כנראה חשבו שהגלות תיגמר עם תום השמיטה – "בשנה הרביעית – בשבוע" ר' סדר עולם רבא, פכ"ב, וע' שם רד"ק. יחזקאל י"ג, כב.

62. שם, כז. 63. כ"ג, כג. וכן: בצע אמרתו אשר צוה מימי קדם (איכה ב', יז).

64. שמות ל"ד, ז. 65. כ"א, ח.

66. י"ג, יא, ובלשון המקינן: אבותינו חטאו ואינם ואנחנו עונותיהם סבלנו (איכה ה', ז).

67. ל"ז, יא. 68. ירמיהו ל"א, כח; יחזקאל י"ח, כ. 69. כ"א, ה.

70. שחוק כמו עוגב – רש"י ות"י: תולעבא – לעג. אולי מתכוון להשמעת שריקות בצליל האבוב מתוך התפעלות מניגוניו של יחזקאל.

71. יחזקאל ל"ג, ל-לד. 72. שם, שם, לג.